

**ЭКОНОМЕТРИКАДАГИ МАТЕМАТИК УСУЛЛАР
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ТИЗИМЛАРНИ ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ ВА
ТАДҚИҚ ҚИЛИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА**

Равшанова Мухайё Махманазаровна

Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти

Аннотация. Мазкур мақолада тадқиқотчи томонидан эконометрикадаги математик усуллар, эконометрик моделлаштириш жараёнлари ва уларни ўқув фаолиятида қўллаш ҳақида сўз боради.

Таянч сўзлар: иқтисодиёт, эконометрика, математик усуллар, эконометрик моделлар

**МАТЕМАТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ В ЭКОНОМЕТРИКЕ КАК
АНАЛИЗ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЕ СИСТЕМЫ**

Аннотация. Исследователь в этой статье будет услышать исследователя в учебных программах математических методов, эконометрическое моделирование и их использование в образовательной деятельности.

Ключевые слова: Экономика, эконометрика, математические методы, эконометрические модели

**MATHEMATICAL METHODS IN ECONOMETRICS AS A TOOL
FOR ANALYSIS AND RESEARCH OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS**

Annotation. This article discusses mathematical methods in econometrics, econometric modeling processes and their application in educational activities.

Keywords: Economics, econometrics, mathematical methods, econometric models

Эконометрика-фанда жуда тез ривожланаётган соҳа бўлиб, унинг мақсади иқтисодий муносабатларга миқдорий ўлчамларни беришдан иборат. У иқтисодий жараёнларни таҳлил қилиш ва иқтисодий таҳлилларни амалётга қўллашда башорат этиш учун ҳам кенг қўлланилади. Ушбу жараёнларга тадқиқ этиш учун эконометрика усуллари қўлланилиши мақсадга мувофиқдир.

Эконометрикадаги математик усуллар ҳақида Звягин, Л. С. тадқиқотларида қўйидагилар тадқиқ қилинган. Эконометрика усуллари турли ижтимоий-иқтисодий тизимларни таҳлил қилиш ва тадқиқ қилишнинг энг замонавий воситасидир. Эконометрик усуллар ёрдамида баъзи иқтисодий фаразларни рад етиш ёки муайян шароитларда қўллаш мумкин эмаслигини кўрсатиш мумкин. Эконометрика воситалари назарий фикрларни исботлашга имкон бермаса ҳам, аммо унинг усуллари туфайли у ёки бу баёнот кузатиш маълумотларига зид эмаслигини кўрсатиш мумкин. Эконометриканинг бошланғич воситаларини ўзлаштирган ҳолда, ушбу тизимларнинг ривожланишини оқилона башорат қилиш, қарорларнинг ёки ҳукумат қарорларининг нархлар, солиқлар ва бошқаларнинг ўзгаришига ҳар қандай қорхонанинг иш ҳолатига таъсирини баҳолаш, уларни самарали бошқариш усуллари ишлаб чиқиш ва самарали бошқарув қарорларини қабул қилиш мумкин.

Эконометрика фани математика, иқтисодиёт ва статистика фанлари билан узвий боғлиқдир. Ушбу фанларни эконометриканинг негизи дейиш ҳам мумкин. Эконометрика доирасидаги иқтисодий назариянинг вазифаси нафақат иқтисодиётда объектив равишда мавжуд бўлган қонуниятларни ва муносабатларни аниқлаш, балки уларни математик усуллар билан тавсифлашдир. Иқтисодий статистика реал иқтисодиётда содир бўлаётган иқтисодий жараёнлар ҳақидаги барча маълумотларни тўплайди ва тегишли иқтисодий назарияларни тасдиқлаши ёки инкор қилиши керак бўлган амалий тажрибани ўзида мужассам етади. Ва математик ва статистик воситалар деганда барча математик статистикалар назарда тутилмайди, фақат унинг алоҳида бўлимлари тушунилади: регрессия таҳлилининг чизиқли моделлари, вақт қаторлари таҳлили, бир вақтнинг ўзида тенгламалар тизимини қуриш ва таҳлил қилиш, статистик гипотезаларни синаш. Айнан иқтисодий назариянинг ўзига хос иқтисодий статистика асосида “қўниши” ва тегишли математик усуллардан фойдаланган ҳолда эконометриянинг моҳияти бўлган иқтисодий кўрсаткичлар ўртасидаги миқдорий алоқаларни олишдир.

Шундай қилиб эконометрика таърифидаги асосий фикрлар унинг математик иқтисодиёт, иқтисодий статистика ва математик статистика каби фанлардан ажратилишини таъминлайди. Математик иқтисодиёт - иқтисодий ўзгарувчилар ўртасидаги муносабатларни умумий (миқдорий бўлмаган) даражада ўрганадиган математик шаклланган иқтисодий назария. Тенгламаларда рамзий равишда ифодаланган коэффицентлар математик статистика усуллари билан тегишли статистик маълумотлар (тавсифловчи статистика маълумотлари) асосида олинган аниқ сонли баҳоларга алмаштирилганда у эконометрикага айланади.

Эконометрик моделлаштириш жараёни қуйидаги босқичлардан иборат:

- 1) тегишли иқтисодий назария асосида иқтисодий кўрсаткичлар (модел спесификасияси) ўртасида аналитик боғлиқликнинг ўзига хос шаклини танлаш;
- 2) статистик маълумотларни йиғиш ва тайёрлаш;
- 3) модел параметрларини баҳолаш;
- 4) моделнинг мослигини ва унинг параметрларининг ишончилигини текшириш;
- 5) иқтисодий жараёнларни янада бошқариш учун ривожланиш жараёнларини башорат қилиш учун моделни қўллаш.

Ушбу босқичларни Костюнин, В. И. тадқиқотларида кўрсатган.

Демак, эконометрика - бу иқтисодий кўрсаткичлар ўртасидаги муносабатларни миқдорий жиҳатдан аниқлаш усуллари ва уларни иқтисодий тадқиқотлар ва амалий иқтисодий фаолиятда қўллаш йўналишларини ўрганадиган амалий иқтисодий ва математик фан.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, эконометрика фани ёш бўлишига қарамасдан иқтисодий соҳаларда микро ва макро даражадаги иқтисодиётда жорий этиб келинмоқда.

Литература:

1. Звягин, Л. С. Математические методы в эконометрике как средства анализа и исследования социально-экономических систем
2. Бардасов С. А. Эконометрика: Учебное пособие.-2-е изд., доп. — Тюмен: Издательство ТюмГУ, 2010. — 282 с.
3. Буравлев А. И. Эконометрика Учебное пособие — М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. — 164 с. 4. Гладилин А. В. Эконометрика: учебник / А. В. Гладилин, А. Н. Герасимов, Е. И. Громов. — Ростов н/Д: Феникс, 2011. — 297 с.
5. Костюнин, В. И. Эконометрика: учебник и практикум для прикладного бакалаврата / В. И. Костюнин. — М.: Издательство Юрайт, 2014. — 285 с.
6. Новиков А. И. Эконометрика Издательство: Дашков и К, 2013 г., — 224 с.
7. Тимофеев, В. С. Эконометрика: учебник для бакалавров / В. С. Тимофеев, А. В. Фадеев, В. Ю. Щеколдин. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2013. — 328 с.
8. Тихомиров Н. П. Дорохина Е. Ю. Эконометрика: Учебник. — 2-е изд., стереотип. (Серия: Учебник Плехановской академии), 2007. — 512 с.